

Entrevista a Carlota Pérez

«Cal comprendre millor els nous reptes»

EULÀLIA FURRIOL

Aquesta veneçolana, investigadora, lectora i consultora internacional, ha presentat les teories del seu llibre *Technological Revolutions and Financial Capital. The Dynamics of Bubbles and Golden Ages*¹ i ha ampliat les seves idees de com podem aplicar les lliçons del passat a l'estudi dels escenaris econòmics del futur. En aquesta entrevista, realitzada per correu electrònic, Carlota Pérez ajuda a aprofundir la nostra comprensió de les oportunitats davant les quals es troba el món dins l'actual incertesa econòmica.

A la seva recent conferència a Barcelona, vostè va acabar tractant el tema de la divisió global de la producció. Va esmentar la Xina i l'Àsia com les fàbriques del món, l'Amèrica Llatina i l'Àfrica com a productores i elaboradores d'aliments i minerals, i després va dir que Europa hauria de trobar el seu propi paper per a complementar els altres. També va indicar la importància clau de la tecnologia, la globalització i el medi ambient en la nova etapa que s'ha de construir. On creu que Europa pot trobar el seu lloc en aquesta nova etapa?

Cada revolució tecnològica ha canviat el paper i el rànquing dels països. Amb la **Revolució Industrial**, el Regne Unit va passar d'una potència menor, comparada amb la poderosa França o l'imperi Austrohongarès, a ser el país amb el creixement més ràpid de tot el món, capaç de derrotar els poderosos exèrcits napoleònics. Més endavant, mentre liderava l'era del vapor i el ferrocarril, es va convertir en el centre del primer imperi capitalista.

Durant la primera globalització, l'era de l'acer i l'enginyeria pesada, ràpidament perdé terreny enfront d'Alemanya i els EUA, que van desenvolupar indústries químiques i elèctriques revolucionàries de manera molt més ràpida i decidida que la Gran Bretanya. Mentrestant, Londres estava ocupada convertint-se en el centre financer per a construir ports, ferrocarrils i vies marítimes per tal de

desenvolupar l'hemisferi sud per als mercats de l'alimentació i minerals.

Van ser empreses molt rendibles per a qui hi participava, però també van fer que el Regne Unit perdés el seu lideratge. També van produir importants bombolles que finalment van esclatar i van causar grans pèrdues. Al final, els EUA van emergir com a líder de la següent revolució tecnològica (l'era del petroli, els automòbils i la producció en massa), que va sorgir a la dècada del 1920 i tingué la seva època daurada després de la Segona Guerra Mundial.

«El sistema financer ha de passar de controlar l'economia a estar al servei de la seva expansió.»

En aquest període es van desmantellar la majoria d'imperis i la Guerra Freda –entre els dos blocs de producció en massa– va marcar el paper que els diferents països tenien dins l'economia mundial. L'aliança entre els EUA i Europa definia el Primer Món com la font de tecnologies industrials avançades, i la confrontació entre Occident i l'Est establia els papers dels diferents països del Tercer Món.

Per tant, no hi ha cap precedent històric que ens faci suposar que qualsevol lloc o paper sigui permanent i inqüestionable. Però també hi ha tots els motius per a identificar les oportunitats que ens

presenta el canvi actual i perquè cada país o regió adopti la millor posició possible dins el nou ordre mundial.

On encaixa ara Europa? Sembla que Àsia estigui capitalitzant les seves oportunitats. Els llocs de treball industrials estan abandonant Europa?

Sí, reposicionar-se no és fàcil i la globalització ha canviat totalment l'estructura del mercat. L'actual migració a la Xina no significa que tota la fabricació es globalitzi i els països avançats es quedin amb multinacionals buides. Tots els mercats industrials s'estan segmentant, d'una banda, en mercats de béns de consum d'alt volum, mentre, de l'altra, proliferen tot de nínxols especialitzats. Alguns d'aquests nínxols són productes personalitzats que satisfan demandes particulars, com ara el calçat per a diabètics. Altres poden ser proves amb tecnologies trencadores, com tèxtils desenvolupats per a esports de risc o nanomaterials com pintures especials. Altres potser podrien ser models de negoci que es puguin convertir en franquícies, tal com va fer **Starbucks** amb les cafeteries. Aquesta proliferació de segments dins de cada àrea de producte, tant a la indústria com als serveis, significa que els avantatges comparatius per a competir a cada mercat varien àmpliament. Això pot dur a una distribució global de segments, en què les empreses dels països més avançats d'Europa tendrien a traslladar

la seva producció en massa als països menys avançats i a mantenir la producció nínxol en origen. Com que Europa és un clúster tan heterogeni, pot crear xarxes col·laboratives en diversos països optimitzant els avantatges de cada país i regió. Això és el que fan les empreses globals quan situen els seus diferents components als millors indrets possibles. L'altre canvi important és com es defineix la indústria. Si es produeix una tela especial per a velers, ja no ens trobem en la indústria tèxtil sinó en l'esportiva, que té una demanda més dinàmica, forts vincles amb fonts d'alta tecnologia i preus i beneficis més alts que els productes i sectors més tradicionals. El mateix es pot dir del sector sanitari, i dins d'aquest els productes d'atenció de la gent gran. El medi ambient és un altre sector que s'enfrontarà a una alta demanda i tecnologies dinàmiques. En aquests complexos multisectorials, trobar-se prop de la demanda més elaborada és un avantatge important que Europa ofereix a les empreses. Finalment, entre moltes altres noves oportunitats, Europa pot tenir un paper determinant en la logística i en la coordinació del món productiu globalitzat. Pensi què cal per a gestionar un gran aeroport de manera eficient sense deixar avions en l'aire o perdre passatgers o equipatge. La complexitat de les actuals xarxes globals de producció i distribució és centenars de vegades més gran. Per a tenir èxit, cal comprendre els canvis que estan en

Carlota Pérez

Carlota Pérez és investigadora sènior al Centre for Financial Analysis and Policy (CFAP) de les universitats de Cambridge i Sussex i professora de Tecnologia i Desenvolupament Socioeconòmic de la Universitat Tècnica de Tallinn. La seva recerca de l'impacte social i econòmic dels canvis tècnics i les condicions canviants del creixement al llarg de la història ha assolit fama internacional. Ha participat recentment en el Fòrum ACCIÓ, en el qual ha exposat els seus arguments sobre patrons històrics recorrents i com els períodes de profunds canvis tecnològics són seguits per recessions abans del sorgiment de nous períodes de prosperitat o èpoques daurades.

marxa i la seva evolució de cara al futur. El procés de globalització genera, per definició, nous reptes i problemes que es converteixen en oportunitats de creixement. Una millor comprensió d'aquests reptes permetrà que Europa assoleixi un paper amb èxit.

«Les empreses europees tendrien a deslocalitzar la seva producció en massa als països menys avançats i a mantenir la producció nínxol en origen.»

I com creu que Catalunya hauria d'enfocar el seu futur en aquesta nova etapa?

Vosaltres sabeu molt més de Catalunya que no pas jo. Una altra manera d'enfocar les noves oportunitats que acabo

d'exposar és identificar les forces que donen forma a l'espai d'oportunitats per a cada país, i correspon als catalans, que històricament han estat emprenedors brillants, trobar un camí amb èxit en aquest espai. Actualment veig quatre forces d'aquest tipus.

La primera és el potencial de la plena revolució de les TIC (Tecnologies de la Informació i de la Comunicació) que permet la innovació en qualsevol altre sector. Això ha creat un espai d'oportunitats gairebé il·limitat, independentment del sector, amb una segmentació en nombrosos nínxols que afavoreix la coexistència al mercat de moltes qualitats i especialitats juntament amb les versions estàndard de productes, serveis o materials. També obre un amplí ventall d'oportunitats en tots els serveis i sectors creatius

gràcies a la seva capacitat d'innovar, produir i distribuir béns immaterials a baix cost.

«La recuperació no significarà un retorn a la rutina, i, en cas de fer-ho, causarà una altra bombolla.»

La segona és el medi ambient, que cal veure en tots els seus aspectes: CO² i escalfament global; altres formes de contaminació que afecten la salut i l'oferta alimentària; escassetat de recursos no renovables i aigua; qüestions geopolítiques relacionades amb la seguretat energètica; i el que es podria denominar l'entorn social, que inclou un alt potencial de violència a causa de la forta polarització de la renda entre països i dins els països.

Aquests reptes marquen fortes direccions d'innovació en tots els sectors mitjançant la reformulació dels patrons de consum cap a la sostenibilitat i la salut i tenint en compte la base de la piràmide.

La tercera força és la globalització pel que fa als actuals patrons d'especialització, així com probables contratendències que puguin resultar de limitacions ambientals, com l'increment del cost de l'energia, del transport i dels materials, o de polítiques públiques. Això indica un augment del cost del transport pel que fa al treball, que duria a un canvi d'especialització de països i regions i a una nova configuració dels paràmetres d'ubicació,

inclosos aspectes com el processament de primeres matèries *in situ* per a evitar enviaments massius de baix valor afegit o la producció de verdures i altres aliments bàsics al voltant de les ciutats o la relocalització de la producció de grans productes pesants en països més propers al lloc de consum.

Finalment, la quarta força que dona forma a l'espai d'oportunitats és la demografia. Hi ha dos fenòmens poderosos que estan canviant la naturalesa dels mercats: l'envelliment de la població als països avançats i els milions de nous consumidors que emergeixen de la pobresa, amb una elevadíssima proporció de joves.

Aquestes dues tendències s'ajunten amb els reptes ambientals esmentats anteriorment i donen forma a dos amplíssims espais d'innovació: els que tenen a veure amb la salut i la qualitat de vida de la gent gran i els que marquen els estils de vida dels nous consumidors als països emergents. Per la polarització de la renda que s'ha produït a tots els països, això significaria una alternativa per als segments amb renda més baixa que faria créixer encara més els nous mercats. De la mateixa manera, alguns dels països emergents, especialment la Xina, presenten una elevada proporció de gent gran i també ampliarien els corresponents mercats del món avançat.

Vostè ha parlat de crisis anteriors a la història i de què en podem aprendre. Quines

són les principals lliçons que hem extret de grans crisis anteriors?

Certament hem après que aquestes grans bombolles que esclaten poden dur el món a la depressió si no s'hi lluita en contra amb fermesa. L'èxit de les polítiques d'ajuts públics és un prova que aquesta lliçó s'ha après.

Què hauríem hagut d'aprendre de les crisis anteriors que no hem après?

No sembla que haguem après que no n'hi ha prou amb els ajuts públics al sistema financer, que aquestes grans crisis no són només financeres i que haurien de marcar un canvi de direcció del pèndol cap a una major intervenció estatal i mercats regulats. Les grans bombolles són la culminació d'un període en què les finances han de ser lliures per a experimentar amb tots els aspectes d'una revolució tecnològica i forçar l'adopció del paradigma per a rejuvenir les antigues indústries, instal·lar noves infraestructures i permetre tanta «destrucció creativa schumpeteriana» com calgui per a canviar el teixit productiu i preparar l'economia per a l'auge d'una nova era daurada.

El sistema financer ha de passar de controlar l'economia a estar al servei de la seva expansió. Les polítiques i la normativa fiscal han de fer molt més rendible el finançament de l'economia real que jugar al casino financer. Com després de la Segona Guerra Mundial, s'ha d'afavorir la

producció, l'ocupació i l'expansió i cal estimular la demanda.

«La inèrcia causa un cert declivi, però la creativitat ha de ser exercida en la bona direcció. Per això és tan important analitzar l'espai d'oportunitats.»

Podria explicar la importància de la tecnologia, la globalització i el medi ambient avui i en el futur?

Es tracta dels elements fonamentals de la recuperació que han de permetre una era d'aurada sostenible global. Per exemple, podrien incloure normes ambientals molt estrictes per a estimular la innovació local i restringir les importacions que les incompleixin. Juntament amb altres maneres d'orientar la innovació, haurien d'incloure aranzels variables per a mantenir polítiques estables d'elevats preus de petroli, per exemple per a augmentar les possibilitats de noves indústries en energies alternatives, i altres mesures semblants. Però només la plena globalització garantirà mercats en constant creixement per als països avançats, emergents i en desenvolupament. La plena incorporació de l'Àfrica, l'Àsia Central i el conjunt de l'Amèrica Llatina en el creixement mitjançant la producció requerirà polítiques globals i mecanismes de suport per a desencadenar els processos.

Les actuals pressions migratòries, la violència i el terrorisme només es poden acabar si es dóna esperança a les poblacions dels països que han quedat al marge de la globalització.

Com haurien de preparar-se les empreses per a la nova etapa? Repensant-ho tot?

Sí. Decididament, les empreses han de repensar-ho tot. Han de veure les seves fortaleces i el seu potencial amb una mirada fresca, tot reconeixent els espais d'oportunitats desapareguts i identificar-ne els nous. La recuperació no significarà un retorn a la rutina (i, en cas de fer-ho, causarà una altra bombolla).

A més de les quatre forces que hem dit abans, hi ha dos elements que cal tenir en compte a l'hora de dissenyar estratègies futures: la necessitat de treballar en xarxa i gestar la següent revolució.

Les empreses globals han deixat de ser piràmides; són xarxes flexibles escampades per tot el món amb diferents nivells de vinculació, des de xarxes internes de les multinacionals a proveïdors esporàdics, passant per fortes aliances. Però, a més de l'estructura empresarial, cal crear xarxes locals i globals amb universitats, institucions de recerca, consultors, empreses especialitzades, proveïdors de serveis d'alta tecnologia i fins i tot competidors per tal

▲ Carlota Pérez conversant amb Douglas Griffin al Fòrum ACCIÓ.

de generar les sinergies que caldran per a ser flexible i assolir l'èxit competitiu. La següent revolució serà iniciada molt probablement per algun descobriment en alguna de les tecnologies radicals que actualment es troben en fase de gestació: biotecnologia, nanotecnologia, bioelectrònica, materials de base, etc. Establir vincles amb empreses i investigadors que treballen amb aquestes tecnologies té sentit independentment del sector. En un parell de dècades, quan les actuals oportunitats relacionades amb les TIC arribin als seus límits, aquestes tecnologies podrien tornar a canviar el teixit econòmic.

Quina importància té lluitar contra la inèrcia i fer un esforç creatiu?

Molta! La inèrcia causa un cert declivi. Però la creativitat ha de ser exercida en la bona direcció. Per això és tan important analitzar l'espai d'oportunitats.

També ha esmentat que pertoca al Govern, la indústria i la societat gestionar la transició cap a una «era daurada». És optimista de cara al futur?

Sóc molt pessimista pel que fa als propers dos o tres anys. L'èxit sorprenentment ràpid dels ajuts públics ha donat forces al món financer per a oposar-se a la regulació necessària que el reorientaria allunyant-lo de l'estil de casino cap a un paper de suport de l'economia productiva. En les anteriors grans bombolles que van esclatar, les enormes

pèrdues van afeblir el sector financer i van atreure la ira de la societat, tot impulsant els polítics a actuar en la direcció necessària. Ara hem acabat tenint la mateixa recepta que va causar la darrera bombolla: tipus d'interès baixos i excés de liquiditat. Però ara és pitjor perquè també hi ha una crisi moral! Els bancs continuaran fent apostes arriscades, comptant que l'Estat els ajudarà. El terreny perquè esclati la següent bombolla està adobat.

«El potencial de les TIC, els reptes mediambientals, la salut la qualitat de vida i els nous consumidors dels països emergents generes espais d'oportunitat.»

Quin és el millor dels futurs possibles?

Utilitzar plenament el potencial de la revolució de les TIC, ja en marxa, per a invertir i innovar en tots els sectors que transformen el model de producció i consum cap a la sostenibilitat arreu del món. Ens trobem precisament en un punt d'inflexió en el qual hem de triar entre anar vers una «era lluent» de prosperitat radiant a la superfície amb contínua polarització i inestabilitat subjacent o una autèntica «era daurada» de creixement i prosperitat per a tothom, un joc global de suma positiva. Aquest seria el millor dels futurs possibles.

Mentre continuem tenint economies en les quals el control de la inversió es troba en mans del sector financer, amb els seus objectius a curt termini, desviant diners de la inversió productiva cap a bombolles immobiliàries, derivats, enginyeria financera i activitats de casino, anirem cap a una era lluent amb successius booms i sotragades, amb un creixement de l'atur i la violència a nivell local i global. Per tal de desencadenar una era daurada global sostenible calen polítiques que afavoreixin el creixement i l'expansió del capital productiu, facilitin la inversió a llarg termini, creïn ocupació i fomentin el benestar arreu del món. Això requerria una transformació de l'arquitectura financera i de l'estructura d'incentius, de manera que els beneficis financers provenguin de la riquesa creada a l'economia real en lloc de la inflació patrimonial al casino financer. Però això només pot tenir efecte si és global i no hi ha una cursa normativa per sota. També requereix una mena d'inversió d'arrencada als països marginals perquè puguin esdevenir atractius per a la posterior iniciativa privada, tant local com estrangera. Això podria ser finançat a través d'una taxa Tobin sobre transaccions financeres globals. Sé prou bé que tot això sona utòpic, com també hi sonava la possibilitat d'una era daurada de producció en massa a partir de la depressió dels anys trenta. La majoria d'economistes eren

incrèduls davant la proposta de Keynes, segons la qual calia crear un estat del benestar amb polítiques de distribució de la renda i finançar la infraestructura del Tercer Món a través del Banc Mundial per a crear un creixement estable. El Pla Mars-hall va servir tant per a reconstruir Europa després de la guerra com per a crear una demanda dinàmica per a les empreses nord-americanes. La prestació de l'atur serveix tant per a donar seguretat econòmica als treballadors com per a

assegurar la continuació del pagament dels crèdits i hipoteques. Quan la riquesa es basa en el creixement real, tothom hi surt guanyant.

«Quan la riquesa es basa en el creixement real, tothom hi surt guanyant. Estem en un moment propici per a la creativitat institucional atrevida i la imaginació empresarial.»

Estem en un moment propici per a la creativitat institucional atrevida i la imaginació empresarial. L'espai d'oportunitats és molt ampli i, si es crea el context adequat, els avantatges de la revolució de la informació poden arribar a ser d'abast mundial, mentre es manté la qualitat de vida dels ciutadans del món desenvolupat. Si perdem aquesta oportunitat restant al servei dels interessos particulars del sector financer, en serem responsables.

EULALIA FURRIOL

Llicenciada en Ciències de la Informació per la UB.

Periodista independent. Col·labora al diari *La Vanguardia* des de fa més de vint anys, i ha publicat en molts mitjans de comunicació, entre els quals s'inclou el diari *The Guardian*. Ha treballat al departament de premsa de diferents esdeveniments internacionals, entre els quals cal citar els Jocs Olímpics del 1992 i diferents edicions de jornades internacionals organitzades pel Departament de Cultura de la Generalitat. També col·labora en revistes corporatives.

Notes

1. PÉREZ, C. (2002). *Technological Revolutions and Financial Capital. The Dynamics of Bubbles and Golden Ages*. Cheltenham: Edward Elgar.

Versió castellana: *Revoluciones tecnológicas y capital financiero. La dinámica de las grandes burbujas financieras y las épocas de bonanza*. México: Siglo XXI Editores, 2004. Vegeu recensió d'Eulàlia Furriol a la p. 222 d'aquest volum.